

Еутаназија као логичан наставак неолибералног погледа на свет

Господин Роберт Ђидара је у оквиру свог рада на последипломским студијама филозофије обрадио тему еутаназије кроз приказ два става (активна и пасивна еутаназија) од стране три филозофа¹. Рад је изузетно професионално одрађен, пречишћен тако да му се нема шта замерити. Аутор није изложио своје виђење о проблему еутаназије. Можда и не бих реаговао на овај чланак да нисам стицајем околности лекар (истина у пензији) и дипломирани филозоф и да ову тему (еутаназија) нисам обрађивао за свој дипломски рад. Тамо сам изложио шта

---

¹ Ђидара Роберт: *Bauchampova kritika Rachelsovog učenja o razlici između aktivne i pasivne eutanazije*: Filozofski fakultet Družbe isusove

сам имао, па и то да сам противник еутаназије, као и своје разлоге. На реакцију на овај чланак су ме подстакле две реченице од два аутора различитих епоха, и то једна од Николаја Берђајева („Филозофија је самосвест духа и она не може бити независна од ове или оне усмерености духа“)² и друга од Дијега Фузера („Први пут у целокупној западној историји, знање и култура су саставни део власти, капиларно подведени под њену логику“)³. Не треба много напора да би се извукле извесне паралеле између ових реченица и много чега у тексту.

---

² Николај Берђајев.: *Филозофија слободног духа*; Дерета; Београд, 2007 стр.38

³ Дијега Фузаро: *Европа не постоји* (ауторизовани текстови); Печат; Београд; 2016 стр.46

Расправљајући о томе да је етички ирелевантно да ли је у питању пасивна или активна еутаназија, јер не постоје по њему интрисичне разлике између дела и пропуста, господин Питер Сингер долази до закључка да активну еутаназију треба допустити. Да је непристрасан истраживач, у оном делу, где прича између дела и пропуста, и да је прихватио да постоји интрисична разлика, односно да има оних који у етичким ставовима не полазе од резултата, схватио би да је еутаназија макар подједнако недопустива, као и допустива, јер ако изједначава дело и пропуст резултатом смрти, пратећи његову логику, исто тако може да упореди противника еутаназије и присталицу пасивне еутаназије и да схвати да пошто је исти резултат (смрт),

да је присталици пасивне еутаназије много лагоднија позиција да буде противник еутаназије.

Табела 1.

Активна еутаназија	Пасивна еутаназије	Противник еутаназије
<i>Дело</i> убиства	<i>Пропуст</i> у не чињењу	<i>Дело</i> без резултата
смрт	смрт	смрт

Али он је истраживач из средине у којој владају закони неолибералног тржишта. Да будем конкретнији. У једној емисији која је приликом његовог боравка организована на ТВ Београд,

где су учествовали он и господин проф. Савулеску, на питање водитеља како виде генетски инжињеринг над људима, каже: „Једина морална дилема у томе је да ли ће неко да има новца, а неко не, како би имао паметно дете“. То је најбољи пример какво му је виђење савременог човека. По њему је то један рационалан, либерално усмерен човек, независан од љубави и емоција. Независан од породице, заједнице у којој расте, нације. Потсетимо се госпође Тачер: „“Не постоји друштво“ већ постоје само појединачни атоми, без друштвене везе, осим оне која се огледа у потрошњи и размени роба.““⁴ Појединац на умору је бескорисна јединка за стварање, али је неко ко

---

⁴ Дијега Фузаро: Европа не постоји (ауторизовани текстови); Печат; Београд; 2016 стр. 83

троши, па је тако некористан. У тој ситуацији, еутаназија је апосолутно сувисла и једино исправна. Данас је на делу идеологија либералног капитализма. Господин Сингер долази из срца таквог поретка и потпуно је нормално да то очекујемо од њега. Његова душа је уроњена у такво искуство. И не само он, већ и читава група аутора, који се баве етиком, и који долазе са тог подручја има став, да еутаназија нема свог опонента. Лицемерје често прати такво размишљање, и састоји се у томе да се одговорно друштво брине о томе да његови грађани не пате, као и да треба да сачувају своје достојанство. Истовремено се ради на томе да се свакодневним истраживањима постигне такав ниво купирања бола,

који иде до његовог скоро потпуног неутралисања. Овде многе присталице еутаназије проналазе дилему, на којој, између осталог и граде свој став. Шта ако дајући повремено све јаче дозе лека против бола, дођемо у ситуацију да болеснику одузмемо живот? Зар то није еутаназија (много лагоднија од нехотичног убиства)? Речи противника еутаназије, да не постоји намера да се доведе до таквог ефекта, они не прихватају, због чињенице да је резултат исти. Да ли је исти? Па пошто се присталице еутаназије много баве *ефектом клизаве падине*, моје једноставно питање, у корист противника еутаназије је, да ли у оба случаја постоји опасност од таквог ефекта. Још од Хипократа и његове чувене Заклетве, која је у савременом

свету редефинисана и више је политички акт, који нема снагу искреног обећања⁵, лекари улазе у животе својих пацијената на широм отворена врата, највише због тога што су они задњи који могу да буду опасност за његов живот. Чак и савремене методе лечења, које без обзира на висок ниво сигурности, због своје комплексности, могу да доведу до смртних исхода, нису пољуљале такво схватање. Лекар је неко, ко као светионик живота улази у њихове животе. Увођењем еутаназије, а сви се слажу да одлуку о њој треба да донесе само лекар или комисија на челу са њим, он ће за многе да буде светионик смрти. И то не само у очима

---

⁵ Михаило Луковић: Хипократова заклетва као говорни чин и етички кодекс, семинарски рад из Примењене етике www.doktoricacak.com/pdf/hipokratova-zakletva.pdf

одлазећих, пошто у многим случајевима они не могу да буду свесни те чињенице, него и у очима и душама многих који нису тренутно угрожени. Бојим се да ће њеним увођењем једна професија која има близак контакт са људима, њиховим духовним искуством, постати обичан сервисер тела људи, јер ће им њихове душе тим чином бити закључане. Многи којима је близак аналитички приступ ових неколико задњих реченица сматраће можда као приступ недостојан озбиљне расправе, али подсетио бих на чињеницу да су и живот, и смрт, и духовно искуство, чисте метафизичке категорије које измичу аналитици, осим ако се не ставе у статистички контекст.

Свест о постојању прошлости, садашњости и будућности терају човека да анализира свет око себе како би могао да предвиди своју будућност. То опет има своје корене у природној борби за опстанак. Такав однос према природи допринео је развоју аналитичке мисли и науке. Човек је у оном делу свога живота који је подложен анализирању, а то је опредмећени део света, развијао своју мисао. Науке су расле и раздвајале се у уско специјализоване области, по истом принципу, постављања хипотеза које би се затим потврђивале или оповргавале. Међутим постојала је област духа која није могла да буде подвргнута аналитичком мишљењу, јер је она дубоко појединачна и окренута унутра. Ту се не може применити образац

сагледавања општег у појединачном. Они који су верујући знају да се ту може примени образац појединачног у општем кроз благодат, али вратимо се аналитичком приступу. Жеља за предвидивошћу будућности кроз природне законе, код присталица таквог мишљења, увела их је у такав став да комплетна друштвена активност може да се закондавно одреди, па је тако и процес лечења већ дуги низ година подвргнут процедуралном принципу. Човек као индивидуа све је мање битан, а све се више у центар пажње ставља човек као део заједнице, којом већ неколико столећа, а у последње време нарочито, владају економске законитости. У том смислу, где је квантитет у приступу проблему, одавно надвладао квалитет, сваки

појединац има своју „количину“, односно вредност на тржишту. „Вредност“ младог и здравог је већа него човека у пензији или болесног, што се огледа у све већем смањењу социјалних давања, поготову у последње време како је неолиберална економија освојила цео свет, па се у том смислу и болесници који имају мало или никако шансе да преживе, гледају кроз призму еутаназије, која је у том контексту рационално решење за друштвену економију, а помоћ да се еутаназијом смањују људске тегобе и чува достојанство личности, тек лицемерно правдање.

Свакоме ко се бави проблемима достојанства јасно је да достојанство подразумева пре свега слободу, а она

има више видова. У духовном смислу она подразумева независност духовног у нама самима, при чему разна животна искуства могу утицати на формирање најразичитијих душевних склопова личности од крајње независних до оних којима је патернализам неопходан у свакодневном функционисању. Слобода се може сагледати и кроз слободу од ствари и она подразумева економску независност. У савременом свету, поред економске независности имамо и слободу коју нам „дарују“ закони унутар једног друштва, као и моралне норме које претходе стварању законодавства, а које су биле и остале у интимној вези са обичајним правима. Посматрајмо човека на умору, ако је у питању природна смрт. Он остаје сам са својим независним духом. У том

тренутку ирелевантан је утицај његовог искуства, јер искуство смрти не постоји. Ирелевантан је утицај економске независности или зависности, јер у тренутку смрти његова економска ситуације је у рукама Закона и законодавне процедуре. „Слободу“ коју му даје Закон у одлуци да самостално одлучује хоће ли да умре, и како ће да умре, у највећем броју случајева и није права слобода, јер са једне стране, сваки закон је дубоко повезан са имовинско-правним односима и политичким релацијама унутар политичке сцене (политички притисци да се одобри еутаназија), па у том смислу одлука и не мора да буде независна, слободна, већ условљена, а у највећем броју случајева људи које би да подвргнемо еутаназији нису ни

свесни, па их се ти закони и не тичу. Одлучивање у њихово име је патерналистички чин, па самим тим није слободан избор, ма колико се неко позивао на испуњење покојникове жеље. У самом чину смрти ни моралне норме немају неки битан утицај, јер је морал одавно под ингеренцијом закона у процењивању поступања, а савест као једина санкција моралног прекршаја је небитна за умирућег, јер неће стићи да осети њен утицај. Из овога закључујем да човек који умире природном смрћу, умире потпуно сам, уз присуство сопственог духа, који је сам по себи слободан, те такву смрт можемо да окарактеришемо као један достојанствен чин, односно сваки човек, који умире природном смрћу, умире достојанствено.

Расправа о еутаназији је расправа о предсмртној одлуци да се чину смрти приступи насилно и на неприродан начин. Човек се у патњи налази у посебном душевном стању, и у условима одређивања таквог искуства у души, може да буде зависан у доношењу своје одлуке. Као друштвени субјекат може да буде свестан своје економске зависности или независности, а не мора, ако је без свести, али тада не одлучује он. И ако се у неолибералном поретку тежи економски независним појединцима и слободном тржишту, економске релације му одређују место и положај у друштву, као и степен економске независности. Чим је једна метафизичка појава (слобода) степенована, она је самим тим нереализована, те дакле

економска независност и слобода од
опредмећеног света не постоји.
Захваљујући својим економским
релацијама не може слободно да
одлучује. Закони могу да му одобре да
приступи томе чину својом вољом, али
начин на који закони функционишу,
њихова дефиниција као нечега што
ограничава, санкционише, сама по себи
не гарантује слободу у одлучивању. Овај
став бих допунио следећим: „Слободу
човека правни поредак може више или
мање ограничити тиме што ће му више
или мање заповедати. Међутим,
минимум слободе тј. правне
невезаности једна сфера људске
егзистенције у коју не задире никаква
заповест или забрана, свагда остаје

сачуван“⁶. Овом реченицом је један од највећих теоретичара права (види доле) јасно одредио положај закона у односу на људске слободе. Саме моралне норме немају неко универзално важење, поготову у државама које су мултикултуралне, па доношење законодавства у тим земљама, ако се оно превише ослања на моралне норме, може да буде акт неравноправности и тескобе. Ако додамо чињеницу да постоје социолошки феномени који утичу на моралне ставове средине, као што су религије, а у многима, ако не и у свима, је еутаназија недопустива, проблем се знатно мултиплицира. Дакле, човек у патњама који доноси одлуку о приступању еутаназији;

---

⁶ Келзен Х.: *Чиста теорија права*; Гутембергова Галаксија, Београд, 2000, стр.43

душевно је оптерећен човек, економски-правно свестан свога положаја, који га одређује у заједници и који га чини да се осећа зависним или независним, а у ствари дубоко зависним, са моралним нормама, које се сукобљавају или не сукобљавају са законом и самим чином еутаназије стварајући додатну тензију у души; није слободан човек. Може ли такав човек да има достојанство? У име такве његове неслободе, Закон ће да донесе одлуку о дозволи еутаназије. „Ослободиће га“ да може слободно без санкција да подигне руку на себе. Волео бих да знам како закон иначе, а у његовој структури стоји санкција за недозвољено понашање, кажњава самоубицу. Ако не кажњава самоубицу, како кажњава онога ко није самоубица, што није самоубица?

На овом месту бих се осврнуо на сличности и разлике законских и моралних норми, јер и једне и друге, свака на свој начин, уређују односе у оквиру неке заједнице. Вратимо се хиљадама година у историју. Живећи у својим племенским заједницама човек је односе регулисао преко обичаја (колевке морала), па отуда и израз обичајно право, оно које води порекло из обичаја. Развојем друштва стварају се веће заједнице типа државе, које у себи асимилирају више племена различитих обичаја. У тим условима је долазило до стварања неког заједничког законодавства у коме је вођено рачуна о обичајима свих племена или су обичаји и схватања доминантног племена наметана осталим. Увођењем писма и новца у оптицај настају правне

норме како их данас имамо. Пошто је из обичаја стваран морал миленијумима, а новија историја бележи тек трећи миленијум (у Кини, Индији и Пакистану, пети миленијум), и пошто је морал инкорпориран у све поре живота, а право на узак круг животних активности које драстично нарушавају функционисање друштва, то су моралне норме саставни део нашег свакодневног живота. Са њима се рађамо и са њима умиремо што није случај са законским нормама. Други битан елеменат је да се моралне норме споро мењају, понекада и кроз векове, а право понекад и са сваком новом влашћу, па је потпуно нормално да је и теоретичар права Ханс Келзен покушава да уочи њихове сличности и разлике. По његовим

ставовима из *Теорије чистог права*⁷, правни акт у себи садржи правну норму, санкцију и начин спровођења санкције, а сама норма је смисао неког правног акта којим се понашање заповеда, или допушта, овлашћује. Та норма регулише људско понашање и према споља и према унутра. И морал има своје норме, али по Келзену те норме регулишу само понашање према унутра, окренуте су нама самима. И док законске норме према њему имају санкцију и начин њеног спровођења, то није случај са моралним нормама, које не подлежу санкцијама и не постоји начин њеног спровођења.

---

⁷ Келзен Х.: Чиста теорија права; Гутембергова Галаксија, Београд, 2000, стр.54-63

Цео проблем еутаназије лежи у томе како прихватамо разлику између моралних и законских норми. Законске норме су опредмећивање једног суда који је у својој суштини вредносни суд. Шта то значи? Једно понашање које може да буде добро или лоше, покушавамо да измеримо последицама, које су неки индикативни судови. То се најбоље схвата кроз санкцију. „Ви сте господине имали лоше понашање тиме што сте украли аутомобил. За то вам следи казна од годину дана затвора што је кроз неостварену зараду еквивалент цени украдених кола“. И док у домену опредмећеног света (ствари), можемо да спроведемо неку еквивалентну вредност казне, у неким елементима живота који измичу опредмећењу, као

што је сам живот, душевна бол... принуђени смо да метафизичке ствари меримо, временом, новцем,.. чиме? Али свако друштво данас тако функционише. Онај други део приче који се тиче морала и моралних норми подједнако је присутан и ако Келзен у њему не види санкцију. Истина опредмећене санкције нема и ту је у праву. Има једна друга санкција која је присутна код моралних судова, а то је грижа савести. Он сам за моралне судове на више места каже да су одраз праведности⁸. Свако одступање од моралних норми дакле изазива у нама осећање одступања или неодступања од праведности, а то за собом повлачи осећање гриже савести. Ако неко мисли

---

⁸ Келзен Х.: Чиста теорија права; Гутембергова Галаксија, Београд, 2000, стр.54-63

да грижа савест није јака санкција, јако се преварио. Она истина не може да силом закона уређује односе у друштву, али је у менталном склопу појединца, који јој подлеже, јако утицајана на стварање њиховог душевног склопа.

Увођењем еутаназије имаћемо једну групу људи који ће зарад достојанства умирућих (како га виде неолиберали) да буду овлашћене убице. У свести сваког лекара, коме је света и морална дужност да се бори за живот болесника, тај раскорак у савести између моралне норме да се очува живот болесника и да му се убиством „помаже“, макар то било и скраћење мука, изазваће оно што се назива постратном траумом („вијетнамски синдром“напр.). Нема затвора, нема

шिकанирања од стране друштва, али има тињајући унутрашњи затвор који ће на крају тихо да убије душу многих, можда у првом тренутку и наизглед равнодушних. Та санкција изражена у грижој савести је унутрашња, перманентна, непролазна и трајаће до краја живота. Већ сама чињеница да филозофи неолибералног тржишта „аналитички“ уводе *аргумент клизаве падине*, говори да они свесно уводе читаву једну професију (из броја еутаназираних у земљама које су је увеле види се да он није занемарљив) у кидање било каквих емотивних веза са пацијентима, јер ће то да буде једини начин да како-тако преживе свест о горе наведеном аргументу клизаве падине и да буду само лекари за тело, али не и за душу. Поред разбијања духовних веза у

породици на релацији родитељи и деца,
као и међу супружницима, емотивну
везу са сопственим језиком, родним
идентитетом, нацијом,
неолиберализам кида још једну јаку
духовну, емотивну везу, која постоји већ
два миленијума између лекара и
пацијената.

25.12.2017

Чачак

Михаило Луковић

